

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В ПОВОЄННИХ УМОВАХ

¹Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

²Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Анотація: У статті обґрунтовано винятково важливе значення сільськогосподарського кредиту у практиці функціонування фермерських господарств країни в умовах війни. Визначені основні причини необхідності кредитування фермерських господарств. Розроблено рекомендації щодо формування та розвитку кредитних інститутів, зокрема, регіональних банків розвитку для диверсифікації наданих банківських послуг, підвищення конкуренції у сфері кредитування сільськогосподарських підприємств та прискорення процесу фінансування. Сформульовані напрямки вдосконалення механізму кредитування сільського господарства в повоєнних умовах.

Ключові слова: банк, кредит, механізм, сільськогосподарське виробництво, фермерські господарства.

Abstract: The article substantiates the exceptional importance of agricultural credit in the practice of functioning of farms in war conditions. The main prerequisites for the need for lending to farms are identified. Recommendations have been developed on the formation and development of credit institutions, in particular, regional development banks to diversify the provided banking services, increase competition in the field of lending to agricultural enterprises and accelerate the financing process. Directions for improving the mechanism of agricultural lending in post-war conditions are formulated.

Keywords: bank; credit; mechanism; agricultural production; farms.

Сільськогосподарський кредит відіграє винятково важливе значення у практиці функціонування фермерських господарств України та є важливим фактором розвитку їх діяльності. Вони, як і великі підприємства, мають значну потребу в позикових коштах. Існує низка причин необхідності кредитування фермерських господарств, до яких слід віднести: а) фермерські господарства у воєнні часи змушені купувати нові засоби виробництва замість зношених (втрачених). Специфіка дрібних фермерських господарств у тому, що спеціальний фонд амортизаційних відрахувань у них не формується. У зв'язку з цим вони відчують певні труднощі у придбанні нових дорогих засобів виробництва за рахунок власних коштів. Процес відновлення капіталу для фермерського господарства набагато важче, ніж для великого підприємства, і йому значно більшою мірою потрібне користування кредитом або розстрочками платежу, щоб переривчастий тип відновлення звести до постійних щорічних сплат; б) поряд із заміною зношених засобів виробництва у фермерських господарств у ряді випадків з'являється додаткова потреба в них, обумовлена низкою причин: сприятливою зміною ринкової кон'юнктури та можливістю отримання додаткового доходу за рахунок розширення обсягу продукції, що випускається; появою нового, технічно досконалішого устаткування; вирішенням питання про розширення відтворювального процесу; в) значно впливає на організацію грошового обороту фермерських господарств явно виражена сезонність аграрного виробництва. Грошові доходи та витрати фермерів не рівномірні протягом року і не збігаються за місяцями. В окремі періоди часу (посівна, жнива) фермери відчують гостру потребу в позикових коштах; г) потреба у кредиті у фермерів може виникнути через недоотримання ними доходів через природно-кліматичний неврожай, вимушений вибой худоби тощо; д) фермерам необхідні кошти для покриття великих витрат споживчого характеру. Згадані вище чинники зумовлюють значну потребу фермерських господарств у кредиті. Однак самостійне, одноосібне вирішення ними питань кредитного обслуговування у комерційних банках пов'язане із значними труднощами. Таким чином, можливості отримання кредитів фермерськими господарствами в комерційних банках обмежені низкою факторів.

По-перше, головні контори банків розташовуються в обласних (крайових) центрах, вдалині від місця знаходження фермерських господарств. У зв'язку з цим у фермера виникають труднощі (тимчасові та матеріальні) для частих візитів до банків. Тимчасові труднощі особливо посилюються в періоди посівної та жнив, коли у фермерів вкрай обмежений час. По-друге, можливість отримання кредитів у

комерційних банках обмежується відсутністю у фермерських господарств відповідного ліквідного забезпечення. Комерційні банки неспроможні задовольнити в якості забезпечення наявний у фермерів сільськогосподарський інвентар і майно. По-третє, комерційні банки відмовляють фермерським господарствам у наданні кредиту через незначний (порівняно з великими формами господарювання) розмір позичок, що запитуються. Для комерційних банків робота з дрібними клієнтами не становить інтересу, оскільки визначення їхньої кредитоспроможності може обійтися дорожче, ніж відсотки за позикою (необхідність посилання агента для огляду майна на місці та ін.).

Для розвитку банківської системи та підвищення довіри населення до неї необхідні: розширення спектру послуг, що надаються банками, та поліпшення їх якості; створення вільного валютного, кредитного та фондового ринків; посилення ролі банків у розвитку приватного сектора шляхом надання мікрокредитів окремим підприємцям, фермерським господарствам та іншим особам, що займаються малим бізнесом; розширення мережі небанківських фінансових організацій для надання фінансових послуг у сільській місцевості; прискорення розрахунків, шляхом повного переходу на систему електронних платежів та режиму реального часу; впровадження нових інформаційних технологій у банківській системі; зміцнення довіри до банківської системи, шляхом забезпечення суворого дотримання вимогливості банківського законодавства щодо захисту таємних вкладів, руху коштів на рахунках клієнтів; зміцнення депозитної бази банків, особливо вкладів фізичних осіб, шляхом легалізації грошових коштів та амністування їх капіталів, забезпечення механізму страхування та гарантування збереження їх коштів; збільшення капіталу банків на рівні, встановленому НБУ та дотримання банками всіх економічних нормативів; посилення конкуренції у фінансовому секторі та підвищення ефективності монетарної політики; поліпшення інвестиційного клімату та забезпечення необхідних умов для активного залучення іноземних інвестицій в економіку країни [1].

Стратегічна мета вдосконалення сільськогосподарського кредитування України полягає у створенні системи організаційно-економічних відносин, які забезпечують зворотними фінансовими ресурсами як короткострокового, і довгострокового характеру впровадження інноваційних технологій в агропромислове виробництво, націленого зрештою на забезпечення продовольчої безпеки країни.

В повоєнних умовах приведення сільськогосподарського кредитування у систему потрібна організуюча і стимулююча роль держави. У цьому зв'язку необхідна стратегія створення провідного інституту, який би забезпечував проведення державної фінансово-кредитної політики у аграрній сфері. Незважаючи на переваги у розвитку великих сільськогосподарських організацій, не можна не визнавати деяке відставання у розвитку малого підприємництва на селі. У той же час економіка в період повоєнного відновлення потребує відповідної структури фінансового ринку та наявності інституцій, які забезпечують інтереси різних суб'єктів бізнесу. У зв'язку з цим особлива увага має приділятися всім типам кооперації та, у контексті нашого дослідження, кооперативному кредиту як соціально орієнтованому сегменту системи сільськогосподарського кредитування. Специфіка сільськогосподарського виробництва у повоєнних умовах передбачає високий рівень підтримки сільського господарства та формування на цій основі системи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників із використанням фінансово-кредитного механізму. Така система повинна мати багаторівневий характер та включати багатоцільове управління, у т. ч. фінансово-кредитними відносинами. Ключова роль у такій системі має належати *Провідному Інституту, що забезпечує проведення державної фінансово-кредитної політики в аграрному секторі (Банку)*, який покликаний контролювати цільове використання та повернення державних коштів у сільському господарстві та сприяти скороченню посередників на кредитному ринку. Провідним інститутом сільськогосподарського кредитування має стати Банк, функціонування якого в якості універсальної кредитної установи державного значення націлене на консолідацію грошових потоків для фінансування агропромислового сектора, забезпечення всього комплексу банківських послуг сільгосптоваровиробникам та суб'єктам обслуговуючих їх галузей поряд з співробітництвом. Функціонування Банку має бути підпорядковане вирішенню завдань комплексного обслуговування підприємств АПК та суміжних із ним галузей; наближення фінансово-кредитного обслуговування до виробників та переробників сільськогосподарської продукції; формування середньо- та довгострокових ресурсів для фінансування матеріально-технічної бази суб'єктів АПК. Банк має постійно витримувати баланс між специфічними завданнями агента держави щодо реалізації цільових програм розвитку АПК, критеріями ефективності діяльності банку як кредитної установи, а також інтересами основних клієнтів. У цьому розкривається його триєдина сутність – державна, сільськогосподарська, комерційна.

Досягнення компромісу між завданнями банку як державного агента та інтересами банку як кредитної установи можливе шляхом прив'язки бюджетних (централізованих) джерел до використання

виключно в державних цільових програмах на пільгових умовах, з одного боку, та можливості вкладення позабюджетних джерел, мобілізованих банком самостійно, на конкурентних ринкових умовах у сільське господарство, суміжні та інші галузі економіки, що відрізняються значно меншими ризиками, – з іншого.

Для досягнення стратегічної мети сільськогосподарського кредитування пріоритетами кредитної політики агроорієнтованих банків має стати надання кредитів для: впровадження інноваційних технологій у сільське господарство, харчову та переробну промисловість; довгострокового кредитування суб'єктів малого та середнього агробізнесу у взаємодії з кредитними кооперативами; інвестування у соціальну сферу села (житлове будівництво, газифікація та ін.) [1].

Пріоритетними напрямками діяльності Банку мають стати: участь у освоєнні цільових державних, обласних та регіональних програм розвитку та підтримки агропромислового виробництва; інвестування в агропромисловий комплекс шляхом кредитування, у т. ч. синдикованого, надання гарантій із формуванням довгострокових ресурсів, шляхом випуску облігацій та інших способів мобілізації капіталу; обслуговування лізингових компаній, діяльність яких спрямована на відновлення основних фондів сільгосптоваровиробників та переробників; активізація діяльності з повернення коштів спецфонду пільгового кредитування та інших бюджетних коштів, отриманих організаціями та підприємствами АПК; взаємодія із системою сільських кредитних кооперативів та інших форм мікрокредитування. Особлива увага має приділятися вибору пріоритетів при фінансуванні державних та регіональних програм розвитку агропромислового виробництва.

У період повоєнного відновлення перевагу мають отримати: стабільно працюючі, фінансово стійкі товаровиробники сільгосппродукції незалежно від їхньої організаційно-правової форми; підприємства харчової та переробної промисловості, які мають довготривалі та взаємовигідні зв'язки з постачальниками вітчизняної сировини та сільгосппродукції; підприємства та організації агропромислового профілю за наявності високоефективних інвестиційних проектів та ліквідного забезпечення на основі результатів експертної оцінки та конкурсного відбору; інтегровані формування, включаючи агрофірми та агрохолдинги, що використовують високоефективні технології та забезпечують отримання конкурентоспроможної продукції на основі конкурсів, що проводяться за участю представників регіональних органів управління та філій Банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мікрофінансування аграрного виробництва: монографія / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Лупенко Ю.О., Андрос С.В., Тулуш Л.Д. та інші]; за ред. Ю.О. Лупенка, С.В. Андрос. К.: ННЦ «ІАЕ», 2020. 310 с.

Андрос Світлана Вікторівна, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, e-mail: andros.sv@ukr.net

Герасимчук Василь Гнатович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", Київ, e-mail: gerasymchuk.vh@gmail.com

Andros Svitlana Victorivna – Doctor of Economics, Associate Professor, Department of Financial and Credit and Tax Policy, National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, e-mail: andros.sv@ukr.net

Gerasymchuk Vasyl Hnatovich – Doctor of Economics, Professor, Professor Department of International Economy, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, e-mail: gerasymchuk.vh@gmail.com